

היום נלמד בעזרת ה'

עבודה זרה דף כו

(בעמוד הקודם)

רב מנשה הוה אזל: רב מנשה הלך למקום שנקרא 'בי תורתא', בדרך פגשו אותו גנבים ושאלו אותו לאן אתה הולך? אמר להם לפומבדיתא (הרחוקה יותר). כאשר הם הגיעו לבי תורתא נפרד מהם רב מנשה. אמרו לו הגנבים אתה תלמידו של 'יהודה הרמאי' כשכוונתם לרב יהודה. אמר להם רב מנשה אתם מכירים אותו? יהי רצון שתהיו בנידוי שלו. הלכו הגנבים וניסו לעשות גניבות במשך 22 שנה ולא הצליחו, ואז הם הבינו שהנידוי של רב יהודה מפריע להם להצליח. באו כולם לרב יהודה להתיר את הנידוי, חוץ מאחד מהם שהיה אורג שלא בא להתיר את הנידוי שלו, ולאחר מכן טרף אותו אריה. וזהו הפתגם שאומרים אנשים 'אורג שאינו מתבייש, שנה אחת יורדת משנותיו'.

תא חזי: בוא וראה מה ההבדל בין הגנבים של בבל (בסיפור הזה) לשודדים של ארץ ישראל (בסיפור הקודם של תלמידי רבי עקיבא). כי השודדים של ארץ ישראל למרות שמעשיהם חמורים מהגנבים של בבל, בכל אופן הם שיבחו את רבי עקיבא, ואילו הגנבים של בבל ביזו את רב יהודה. ומכאן אנו רואים את מעלת בני ארץ ישראל.

משנה: בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים: מאותה הסיבה שלא תיילד את אמה שלו, כי היא מגדלת בן שיעבוד עבודה זרה. אבל גויה יכולה להניק תינוק של יהודיה 'ברשותה' כלומר בביתה של היהודיה. אבל לא תמסור אותו לבית של הגויה מחשש שהיא תהרוג אותו.

גמרא: תנו רבנן: לדעת רבי מאיר עובדת כוכבים לא תיילד את בת ישראל אפילו אם יש ישראליות שעומדות על גבה ומשיחות עליה. ולדעת חכמים אם ישראליות עומדות על גבה מותר.

ורבי מאיר אומר אפי' אחרות עומדות על גבה נמי לא, דזימנין וכו': רבי מאיר שאמר שאפילו אחרות עומדות על גבה אסור, טעמו, כי היא לוחצת את היד שלה על הראש שלו במקום שהמוח שלו רך, והיא הורגת אותו בלי שישימו לב.

כי ההיא איתתא: כמו המעשה באשה גויה שאמרה לחברתה בלעג 'מילדת יהודית בת מילדת יהודית'. ענתה לה חברתה 'הרבה רעות יבואו עלייך כמספר התינוקים היהודים שהרגתי ושפכתי את דמם כמו קצף של נהר'. (ושם היו אחרות עומדות על גבה, ובכל אופן היא ספרה שהיא הרגה הרבה יהודים).

ורבנן אמרו לך: חכמים משיכים על הסיפור הזה, שבאמת האשה הזו לא עשתה את מה שהיא אמרה, אלא היא דברה סתם דיבורים כדי לענות לחברה שלה. ובאמת אין חשש כשאחרים עומדים על גבה.

למדנו במשנה - בת ישראל לא תניק:

ת"ר בת ישראל לא תניק וכו': גם כאן נחלקו רבי מאיר וחכמים בדומה למחלוקת הקודמת.

ורבי מאיר אומר אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא, דזימנין וכו': טעמו של רבי מאיר, שיש לחשוש שהגויה תמרח 'סם המוות' על הדדים שלה ותהרוג את התינוק.

וצריכא: צריך להשמיע לנו את שתי המחלוקות. כי אם היתה כתובה רק המחלוקת במיילדת, היינו חושבים שדוקא שם חכמים סוברים שבאחרות רואות אותה מותר, משום שהיא תפחד ללחוץ את היד שלה על המח שלו. אבל בהנקה שהיא יכולה למרוח סם המוות בלי שאף אחד ידע, חכמים מודים לרבי מאיר שאסור אפילו כשאחרות רואות אותה. קמ"ל שהם לא חוששים לזה וגם בהנקה מותר.

ואם היתה כתובה רק המחלוקת בהנקה, היינו חושבים שדוקא שם סובר רבי מאיר שאפילו כשרואים אותה אסור כי היא יכולה למרוח סם המוות, אבל בלידה רבי מאיר מודה לחכמים שמותר כשרואים אותה. קמ"ל שגם בזה הוא חולק.

קושיא: ורמינהו - יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחנם: וקשה על המשנה והברייתא למעלה שאמרו שאסור לילד גויה.

רב יוסף מתרץ: המשנה והברייתא מלעלה אסרו דוקא בחינם, כי המיילדת יכולה להתחמק ולומר לגויה אני עובדת לפרנסתי ואיני עובדת בחנם. אבל בשכר מותר, כי היא לא יכולה להתחמק ממנה, ואם היא לא תסכים תהיה 'איבה' של הגויים ליהודים (וזו סכנת נפשות).

סבר רב יוסף למימר אולודי: רב יוסף חשב לומר שמותר לילד גויה בשכר אפילו בשבת משום איבה, משום שהגויים רואים שאנחנו מיילדים את היהודיות אפילו בשבת, ואי אפשר להתחמק מהם בטענה שתהיה מובנת להם. אמר לו אב"י - היא יכולה לומר לגויה מותר לנו לחלל שבת רק על תינוקים שלנו ששומרים שבת, אבל על תינוקים שלכם שלא שומרים שבת אסור לנו לחלל שבת.

סבר רב יוסף למימר אנוקי: רב יוסף סבר שגם להניק תינוק גוי בשכר מותר, משום איבה, כי אי אפשר להתחמק. אמר לו אב"י - אם היהודיה אינה נשואה היא יכולה לומר לגויה אני רוצה להתחתן וההנקה מכחישה את הגוף שלי. ואם היא היא נשואה היא יכולה לומר לה אני לא רוצה להימאס על בעלי משום שהתינוק פולט ומסריח את הבגדים. (ר"י מלוניל).

סבר רב יוסף למימר הא דתניא: כתוב בברייתא שגוי, וכן ישראלים רועי בהמה דקה (שהם גזלנים כי הם מרעים את הבהמות בשדות של אחרים) 'לא מעלין ולא מורידין' אותם. כלומר אם הוא נפל לבור לא מעלים אותו מהבור להציל אותו, אך גם לא מורידים אותו לבור להרוג אותו.

רב יוסף סבר שאם הגוי מבקש מהיהודי שיעלה אותו מהבור בשכר, מותר משום איבה, כי היהודי לא יכול להתחמק בטענה הגיונית. אמר לו אב"י - היהודי יכול לומר לו הבן שלי עומד על הגג ואני חייב לרוץ להוריד אותו כדי שהוא לא יפול. או שהוא יאמר לו אנשי השלטון הזמינו אותי לפגישה ואני חייב ללכת.

*

תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן: רבי אבהו שנה ברייתא לפני רבי יוחנן - העובדי כוכבים וכו', אבל המינין (= העובדים עבודה זרה), והמסורות (= יהודים מלשינים

המוסרים ממון חבריהם לשלטונות), והמומרים (= יהודים שאינם שומרים מצוות), היו מורידים לבור שימותו, ולא מעלים אותם מהבור.

אמר לו רבי יוחנן - אני שונה ברייתא הדורשת את הפסוק "לכל אבידת אחיך" לרבות את המומר, ואתה אומר שמורידים את המומרים לבור? ולכן 'סמי מכאן מומר' כלומר תמחק מהברייתא את 'מומרים'.

קושיא: ולישני ליה: מדוע רבי אבהו לא תירץ לרבי יוחנן, שכרייתא אחת מדברת על מומר אוכל נבילות 'לתיאבון' (= דוקא כשאין לו בשר כשר הוא אוכל בשר טרף, אבל אם יש בשר כשר ובשר טרף לפניו, הוא אוכל את הכשר), מומר כזה נחשב 'אחיך'. אבל מומר אוכל נבילות 'להכעיס' (= גם כשיש לו בשר כשר הוא אוכל טרף), אינו 'אחיך' ומורידים אותו לבור.

תירוצ: **קסבר אוכל נבילות להכעיס מין הוא:** רבי אבהו סובר שמומר להכעיס אינו מומר אלא 'מין' (והוא כבר כתוב בברייתא קודם לכן), ו'מומר' זה דוקא 'לתאבון'. ואם כן בהכרח שיש סתירה בין הברייתות.

*

איתמר - מומר פליגי רב אחא ורבינא וכו': האם מומר להכעיס הוא 'מין', או שגם מומר להכעיס נחשב 'מומר', ורק העובד ע"ז הוא 'מין'.

מיתיבי אכל פרעוש אחד וכו': אף אחד לא אוכל ג'וקים לתאבון.. ואם כן מוכח שמומר להכעיס עדיין נחשב 'מומר'. וקשה על מאן דאמר שמומר להכעיס הוא 'מין'!

תירוצ: **התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא:** האוכל ג'וקים לא עושה זאת להכעיס, אלא הוא סקרן לדעת מה הטעם שלהם.

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא

אמר מר 'היו מורידין אבל לא מעלין'. השתא אחותי מחתינן אסוקי מיבעי? קשה, אם כתוב שמורידים אותם לבור, צריך לכתוב שלא מעלים אותם מהבור?

הגמרא מביאה כמה תירוצים.

אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת: 'לא מעלין' הכוונה לא נותנים לו לעלות. והיינו שאם היתה מדרגה בבור, מגררים וחותכים אותה. ויש כאן 'עילה' לומר לגוי מדוע אנו חותכים את המדרגה ולא תהיה איבה, והיא - אנחנו מפחדים שהחיות שלנו ירדו לבור דרך המדרגה הזו וימותו.

רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו: אם יש אבן ליד הבור מכסים את הבור באבן. ואמרים לגוי שעושים זאת כי אנו צריכים לעבור עם הבהמות שלנו על שפת הבור ואנחנו מפחדים שהם יפלו לבור.

רבינא אמר: אם יש סולם בבור לוקחים אותו משם, ואמרים לגוי שאנו לוקחים את הסולם כדי להוריד את הילד שטיפס על הגג.

*

תנו רבנן ישראל מל את העובד כוכבים: מותר לעשות ברית מילה לגוי דווקא כדי לגייר אותו, אבל לא ל'מורנא' - לרפאות אותו אם יש לו תולעת באותו מקום. משום שאסור לרפאות מי שעובד ע"ז בחינם, שהרי מורידים אתו לבור ולא מעלים אותו.

ועובד כוכבים לא ימול ישראל וכו': אסור לגוי למול יהודי לבדו, כי הוא חשוד להרוג את היהודי. ונחלקו רבי מאיר וחכמים האם מותר לגוי למול יהודי כשאחרים משגיחים עליו. לדעת רבי מאיר אסור מחשש שהגוי יטה את הסכין ויחתוך לו חלק מהאבר כדי שהיהודי יהיה 'כרות שופכה' שאינו יכול להוליד ילדים. ולדעת רבי יהודה מותר כי לא חוששים לכך.

קושיא: וסבר רבי מאיר עובד כוכבים לא? ורמינהו וכו': נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בעיר שיש בה רק מוהל כותי או מוהל גוי, האם ימול את היהודי הכותי או הגוי. לדעת רבי מאיר הגוי ימול אותו משום שהוא לא עושה ברית לשם עבודה זרה, ולא ימול הכותי משום שכותים הם שומרונים שהתגיירו והם עבדו ע"ז (הם עבדו לדמות יונה שמצאו בראש הר גריזים), ואם כן הוא ימול את היהודי לשם העבודה זרה שלו. ולדעת רבי יהודה הכותי ימול אותו ולא הגוי, משום סכנת נפשות כי הגוי חשוד על שפיכת דמים. (והיינו אפילו כשאחרים רואים אותו, הוא חשוד לפצוע את היהודי ולעשותו כרות שפכה).

על כל פנים מוכח שלדעת רבי מאיר לגוי מותר למול יהודי.

תירוצ: איפוך: תהפוך את השיטות כאן. ר"מ הוא זה שאומר ימול כותי ולא עובד כוכבים, ור' יהודה אומר להיפך.

קושיא: וסבר ר' יהודה עובד כוכבים שפיר דמי? והתניא וכו'.

קושיא: אלא לעולם לא תיפוך וכו'. אלא אל תהפוך את השיטות. רבי יהודה סובר שגוי לא יכול למול יהודי. ורבי מאיר סובר שגוי יכול למול יהודי. ומה שהקשינו מהברייתא למעלה שאמר רבי מאיר שאסור למול אצל גוי מחשש לכרות שפכה, התשובה היא שבברייתא כאן מדובר 'כרופא' (= מוהל) מומחה ומפורסם שהוא מפחד לעשות את היהודי כרות שופכה כי הוא לא רוצה לקלקל את ה'שם' שלו. וכמו שאמר רב דימי בשם רבי יוחנן.

קושיא: וסבר רבי יהודה כותי שפיר דמי? והתניא וכו'. האם רבי יהודה סובר שכותי יכול למול יהודי? והרי כתוב ברייתא שרבי יהודה אוסר משום שהם מלים לשם הר גרזים. ורבי יוסי מתיר משום שלא מצאנו בתורה שהברית מילה צריכה להיות 'לשמה' כלומר לשם מצוה. ולכן אומר רבי יוסי שהכותי ימול עד שתצא נשמתו.

תירוצ: אלא לעולם איפוך כדאפכין מעיקרא: אלא באמת כן תהפוך את השיטות כמו שהפכנו בהתחלה. רבי מאיר סובר שהכותי ימול ולא הגוי, ורבי יהודה סובר שהגוי ימול ולא הכותי. ומה שהקשינו סתירה מדברי רבי יהודה שאמר במקום אחר שגוי אינו יכול למול, התשובה היא ששם זהו 'רבי יהודה הנשיא'. רבי יהודה הנשיא פוסל גוי מלמול, אבל רבי יהודה (החולק על רבי מאיר בברייתא) חולק עליו וסובר שגוי יכול למול.